

KENT DÜŞ(ÜNÜR)LERİ: WRIGHT, HOWARD VE LE CORBUSIER'NİN KENT MODELLERİ ÜZERİNE KAVRAMSAL BİR ANALİZ

URBAN DREAMS AND THINKERS: A CONCEPTUAL ANALYSIS OF WRIGHT, HOWARD AND LE CORBUSIER'S URBAN MODELS

Yasemin TUZLU EROL¹

ORCID: Y.T.E. 0009-0001-8693-8395

Corresponding author/Sorumlu yazar:

¹Yasemin Tuzlu Erol

Fatih Sultan Mehmet University

E-mail/E-posta: yasemintuzlu@gmail.com

Received/Geliş tarihi: 31.07.2025

Benzerlik Oranı/Similarity Ratio: %10

Revision Requested/Revizyon talebi:

29.08.2025

Last revision received/Son revizyon teslimi:

05.09.2025

Accepted/Kabul tarihi: 30.09.2025

Etik Kurul İzni/ Ethics Committee Permission:

There is no element in the study that requires ethics committee approval. / Çalışmada etik kurul onayı gerektiren bir unsur bulunmamaktadır.

Citation/Atf: Tuzlu Erol, Y. (2025). Kent Düş (ünür)leri: Wright, Howard ve Le Corbusier'nin Kent Modelleri Üzerine Kavramsal Bir Analiz. The Turkish Online Journal of Design Art and Communication, 15 (4), 1567-1584. <https://doi.org/10.7456/tojdac.1754856>

Öz

Bu çalışma, kent planlama tarihinde dönüştürücü etkiler yaratmış Ebenezer Howard'ın Garden City'si, Frank Lloyd Wright'ın Broadacre City'si ve Le Corbusier'in Ville Radieuse'u olmak üzere üç ütopyacı kent modelini kavramsal ve karşılaştırmalı bir çerçevede incelemektedir. Sanayi Devrimi sonrası ortaya çıkan yoğunluk, düzensizlik ve sosyal eşitsizlik gibi kentsel sorunlara alternatif üretme amacı taşıyan bu modeller, yalnızca fiziksel planlama değil, aynı zamanda ideal toplum tahayyülleri olarak değerlendirilmiştir. Araştırmada, kavramsal inceleme ve durum çalışması yöntemlerinin bir arada kullanıldığı karma nitel araştırma tasarımı benimsenmiştir. Homojen amaçlı örnekleme yoluyla seçilen modeller, *mekansal organizasyon*, *sürdürülebilirlik* ve *kullanıcı odaklılık* temaları çerçevesinde analiz edilmiştir. Bu yöntemsel yaklaşım, tarihsel kentsel vizyonların modern planlama ilkeleriyle ilişkisini değerlendirme olanağı sunmuştur. Analiz sonucunda, üç modelin de kendi dönemine özgü sorunlara özgün yanıtlar verdiği; ancak doğayla uyum, planlı gelişme, insan ölçeği ve toplumsal denge gibi taşıdığı temel ilkelerin günümüz planlama pratikleri açısından da geçerliliğini sürdürdüğü ortaya konmuştur. Bu bağlamda, ütopyacı düşünürlerin kent modelleri, yalnızca tarihsel belgeler değil; aynı zamanda günümüz kent sorunlarına yönelik çözüm arayışlarında başvurulabilecek önemli düşünsel kaynaklar olarak öne çıkmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Garden City, Broadacre City, Ville Radieuse, Modern Şehircilik, Kent Planlama, Ütopyacı Kent modeli

Abstract

This study examines three utopian city models that have created transformative effects in the history of urban planning: Ebenezer Howard's Garden City, Frank Lloyd Wright's Broadacre City, and Le Corbusier's Ville Radieuse, within a conceptual and comparative framework. These models, which aim to produce alternatives to urban issues such as density, disorder, and social inequality that emerged after the Industrial Revolution, have been evaluated not only as physical planning but also as visions of an ideal society. In this study, a mixed-methods qualitative research design was employed, combining conceptual review and case study methods. Models selected through homogeneous purposive sampling were analyzed within the themes of spatial organization, sustainability, and user-centeredness. This methodological approach has provided an opportunity to evaluate the relationship between historical urban visions and modern planning principles. As a result of the analysis, it was revealed that each of the three models provided unique responses to the issues of their respective eras; however, the fundamental principles they embody, such as harmony with nature, planned development, human scale, and social balance, continue to be relevant in today's planning practices. In this context, the urban models of utopian thinkers stand out not only as historical documents but also as important intellectual resources that can be referred to in the search for solutions to contemporary urban issues.

Keywords: Garden City, Broadacre City, Ville Radieuse, Modern Urbanism, Urban Planning, Utopian city models

GİRİŞ

Modern kentlerin biçimlenmesinde, sanayileşmenin ivme kazandığı 19. yüzyıl sonları ve 20. yüzyıl başları belirleyici bir kırılma noktası olmuştur. Bu dönemde hızla artan kent nüfusu, konut sıkıntısı, sağlık ve altyapı yetersizlikleri, sosyal sınıf ayrışmaları ve çevresel bozulma gibi yapısal sorunlar, kentlerin yaşam kalitesini ciddi şekilde düşürmüş hem mimarları hem de kentsel planlamacıları radikal yeni çözüm arayışlarına yöneltmiştir (Fishman, 1977). Bu sorunlara karşılık geliştirilen alternatif kent modelleri, yalnızca fiziksel bir yerleşim düzeni önermekle kalmamış, aynı zamanda yaşam biçimlerine, üretim-tüketim ilişkilerine ve toplumsal örgütlenmeye dair normatif yaklaşımlar da sunmuştur.

Bu bağlamda, Broadacre City (Frank Lloyd Wright), Garden City (Ebenezer Howard) ve Ville Radieuse (Le Corbusier) gibi modeller, modern kent planlama tarihinin en etkili ve tartışmalı ütopycı kent planlama girişimleri arasında yer almaktadır. Bu modeller, sıklıkla mimarlık tarihi literatüründe ütopycı girişimler olarak değerlendirilmiş olsa da mekansal organizasyon, sosyal adalet, insan ölçeği ve doğayla uyum gibi temel ilkeleriyle günümüz kent planlama tartışmalarında hala etkili referans noktaları olarak değerlendirilmektedir (bkz. Harvey, 2000; ayrıca Benevolo, 1996a). Özellikle modern planlama söylemlerinde tekrar gündeme gelen sürdürülebilirlik, toplumsal kapsayıcılık ve kullanıcı odaklılık gibi temalar, bu tarihsel modellerin yeniden okunmasını gerekli kılmaktadır.

Kent planlama düşüncesi, yalnızca fiziksel çevrenin düzenlenmesi değil, aynı zamanda toplumun nasıl örgütlenmesi gerektiğine dair ideolojik yaklaşımları da içinde barındırır (Hall, 2002). Özellikle 20. yüzyılın başlarında ortaya çıkan ütopycı düşünürlerin kent modelleri, bu bağlamda teknik planlamadan çok, sosyopolitik bir yaklaşımın mekansal ifadesi olarak değerlendirilmiştir. Lefebvre (1991) 'in belirttiği gibi, kentler yalnızca yaşanılan değil, aynı zamanda “üretildiği” mekanlardır ve bu üretim süreci, ideolojik ve ekonomik ilişkilerin yansımasıdır. Bu açıdan bakıldığında, Howard, Wright ve Le Corbusier gibi figürlerin önerileri yalnızca mimari değil, toplumsal model önerileridir.

Günümüzde kentlerin karşı karşıya olduğu iklim krizi, toplumsal eşitsizlik ve mekansal ayrışma gibi sorunlar, sürdürülebilir kent planlama anlayışını yeniden düşünmeyi zorunlu kılmıştır. Bu bağlamda, geçmişin radikal ve idealist kent modelleri güncel planlama tartışmaları içinde yeniden değerlendirilmekte, bu modellerin hangi ilkelerinin çağdaş sorunlara ışık tutabileceği sorgulanmaktadır. Beatley (2012), Avrupa'daki sürdürülebilir kent örneklerini ele alırken, yeşil kentsel dönüşüm politikalarının yalnızca güncel çözümler değil, aynı zamanda tarihsel planlama geleneklerinin yeniden yorumlanması yoluyla geliştiğini vurgular. Ona göre “green urbanism”, çevresel sürdürülebilirlik kadar kentsel yenilemeyi de kapsayan bütüncül bir vizyondur. Benzer şekilde Jenks ve Dempsey (2005), sürdürülebilir kentsel biçimlerin geliştirilmesinde modern kent planlama ilkelerinin yeniden gözden geçirilmesi gerektiğini savunur. Özellikle yoğunluk, fonksiyonel çeşitlilik ve kompakt kent yapısı gibi ilkelerin, çağdaş kent planlama yaklaşımları içinde yeniden ele alınabileceğini belirtirler.

Bu çerçevede, geçmişin ütopycı düşünürlerin kent modelleri yalnızca nostaljik referanslar değil, aynı zamanda sürdürülebilirlik eksenli dönüşümün teorik zeminleri olarak değerlendirilmektedir. Öte yandan, özellikle doğayla uyumlu planlama, adil mekan üretimi ve kullanıcı merkezli tasarım gibi ilkeler, modern planlama literatüründe tekrar ön plana çıkmaktadır. Fainstein (2010), adalet temelli bir kent planlaması anlayışını savunurken; Gehl (2011), insan ölçeğinde, yaya öncelikli ve kamusal yaşamı destekleyen tasarımların önemine dikkat çeker. Bu bağlamda, geçmişin ütopycı kent modelleri yalnızca nostaljik referanslar değil; çağdaş sürdürülebilirlik ve toplumsal eşitlik tartışmaları için zemin sunan düşünsel kaynaklar olarak değerlendirilmektedir.

Yukarıda sunulan kuramsal değerlendirmelere dayanarak, bu çalışma Broadacre City (Frank Lloyd Wright), Garden City (Ebenezer Howard) ve Ville Radieuse (Le Corbusier) gibi üç önemli planlama modelini, kavramsal inceleme ve durum çalışması yöntemleri çerçevesinde değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Ütopycı kentsel nitelik taşıyan bu modellerin, yalnızca dönemsel birer ideal tasarım olmanın ötesinde, günümüz kent planlama tartışmalarında sürdürülebilirlik, kullanıcı odaklılık ve mekansal organizasyon gibi temalarla nasıl ilişkilendirilebileceği araştırılmıştır. Çalışmada, homojen amaçlı durum örneklemesiyle seçilen bu üç model, belirlenen tematik başlıklar doğrultusunda karşılaştırmalı olarak analiz edilmiştir. Böylece, tarihsel bağlamda ortaya konmuş bu planlama

yaklaşımlarının, çağdaş kentsel dinamikler karşısında ne ölçüde yeniden değerlendirilebileceği ve nasıl bir referans çerçevesi sunabileceği sorgulanmaktadır.

Kent Planlama Kuramlarına Genel Bir Bakış

Kent planlama kuramları, yalnızca fiziksel mekanın organizasyonu ya da yapılaşma desenlerinin belirlenmesiyle sınırlı olmayan; aynı zamanda toplumsal örgütlenme biçimlerini, üretim-tüketim ilişkilerini ve gündelik yaşam pratiklerini dönüştürme kapasitesine sahip çok katmanlı sistemlerdir. Planlama, teknik bir disiplin olmanın ötesinde, belirli ideolojik, ekonomik ve kültürel kabullerin mekanda cisimleşmiş halidir. Bu yönüyle, her planlama kuramı yalnızca bir fiziksel yapı önerisi değil, aynı zamanda bir toplum modeli önerisidir.

Özellikle 19. yüzyılın sonlarından itibaren hız kazanan endüstriyel kentleşme süreci, geleneksel planlama yaklaşımlarının yetersizliğini görünür kılmış ve bu durum, yeni kuramsal arayışların doğmasına neden olmuştur. Sanayi devriminin tetiklediği düzensiz büyüme, altyapı eksiklikleri, sağlıksız yaşam koşulları ve sosyal ayrılmalar, yalnızca fiziksel müdahalelerle çözülebilecek sorunlar olmaktan çıkmış; daha bütüncül, disiplinler arası ve kuramsal temellere dayanan planlama yaklaşımlarını zorunlu kılmıştır (Hall, 2002).

Bu bağlamda, kent planlaması giderek daha fazla normatif bir etkinlik olarak algılanmaya başlamış; yalnızca mevcut sorunları çözmekle yetinmeyen, aynı zamanda ideal bir toplum düzeni kurgulayan bir pratik haline almıştır. Harvey (2000) 'in de vurguladığı üzere, planlama eylemi modern toplumun mekanda kristalize olan umutları ve ideallerini barındırır. Dolayısıyla, planlama kuramlarının evrimi, yalnızca kentsel morfolojinin değil, aynı zamanda toplumsal hayalin de bir yansımasıdır.

Bu çerçevede geliştirilen ütopyacı düşünürlerin kent modelleri, yalnızca fiziksel planlama örnekleri değil, aynı zamanda dönemin ideolojik, teknolojik ve etik sorularına verilen yanıtlar olarak da değerlendirilebilir. Böylece kent planlama kuramları, teknik disiplin olmaktan öteye geçerek, sosyopolitik yaklaşımların mekansal karşılıkları haline gelmiştir.

Ütopyacı Kent Modellerinin Tarihsel Arka Planı

Sanayi Devrimi sonrası hızla büyüyen kentler, 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren ciddi yapısal ve toplumsal krizlerle karşı karşıya kalmıştır. Kırsaldan kente göçün ivme kazanmasıyla birlikte nüfus yoğunluğu artmış; buna bağlı olarak konut yetersizliği, sağlık koşullarının bozulması, altyapı eksiklikleri ve gelir dağılımındaki adaletsizlikler derinleşmiştir. Bu koşullar, dönemin mimarları, planlamacıları ve düşünürleri tarafından yalnızca teknik değil, aynı zamanda toplumsal bir sorun olarak ele alınmış ve mevcut kent yapılarının köklü biçimde sorgulanmasına yol açmıştır.

Tam da bu bağlamda *ütopyacı kent modelleri* kavramı ortaya çıkmış ve kent planlama düşüncesi, yalnızca fiziksel mekan tasarımı olmaktan çıkarak, toplumun ideal formunun mekana yansıtılması arayışına dönüşmüştür. Ütopyacı kent modelleri, yaşanan krizlere karşı radikal, kapsamlı ve çoğunlukla alternatif yaşam biçimlerini temel alan çözümler sunmuş; yerleşim biçimini, üretim-tüketim ilişkilerini, kamusal alan kullanımını ve sosyal organizasyonu yeniden kurgulamayı hedeflemiştir (Fishman, 1977).

Bu modellerin temel ortak noktası, sanayi kapitalizminin ortaya çıkardığı yapısal ve toplumsal krizlere karşı geliştirilmeleri ve çözüm olarak idealize edilmiş yeni yaşam formları sunmalarıdır. Fishman (1977), Howard, Wright ve Le Corbusier'in planlama yaklaşımlarını, dönemin kent sorunlarına karşı geliştirilen ve alternatif toplumsal düzenler öneren ideolojik kentsel projeler olarak değerlendirir. Öte yandan, Hall (2002), bu figürlerin yalnızca teknik planlayıcılar değil, aynı zamanda mevcut toplumsal yapıya eleştirel bakarak onu dönüştürmeyi amaçlayan modernist vizyonerler olduklarını vurgular. Bu bağlamda ütopyacı kent planları, salt teknik ya da biçimsel şemalar değil, dönemin toplumsal eleştirilerini barındıran alternatif toplum vizyonları olarak değerlendirilmelidir. Bu bağlamda ütopyacı kent planları, yalnızca teknik düzenlemeler ya da fiziksel formlar değil, aynı zamanda dönemin toplumsal yapısına yöneltilen eleştirileri içeren alternatif toplum projeleri olarak değerlendirilebilir. Lefebvre (1991), mekanın yalnızca yaşanılan bir arka plan değil, ideolojik ve toplumsal ilişkiler aracılığıyla *üretilen* bir yapı olduğunu ifade eder; bu bağlamda kent planlaması, toplumsal yaklaşımların

mekansal bir ifadesi haline gelir. Öte yandan, Fainstein (2010), planlamanın yalnızca işlevsel ve rasyonel değil, aynı zamanda adalet, eşitlik ve kapsayıcılık gibi normatif ilkeler doğrultusunda şekillenmesi gerektiğini savunur. Bu nedenle, söz konusu ütopyacı düşünürlerin kent modelleri, dönüştürücü bir gelecek vizyonunun mekanda karşılık bulmuş biçimleri olarak okunabilir.

KAVRAMSAL ÇERÇEVE: MEKANSAL ORGANİZASYON, SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK, KULLANICI ODAKLILIK

Kent planlama kuramları, yalnızca fiziksel çevrenin biçimlendirilmesiyle sınırlı olmayan; aynı zamanda insan davranışlarını yönlendiren, toplumsal ilişkileri yeniden kurgulayan ve gündelik yaşamın akışını şekillendiren çok boyutlu yaklaşımlar sunar. Bu bağlamda, çağdaş ya da tarihsel her türlü kent planlama yaklaşımı, belli başlı kavramsal temeller üzerine inşa edilmiştir. Çalışmanın kavramsal omurgasını oluşturan *mekansal organizasyon*, *sürdürülebilirlik* ve *kullanıcı odaklılık* gibi temalar ile bir yerleşim modelinin hem fiziksel hem de toplumsal yapısını anlamaya yönelik önemli birer analiz aracıdır.

İlk olarak, *mekansal organizasyon*, kent içindeki yapıların, açık alanların, ulaşım ağlarının ve işlevsel bölgelerin birbirleriyle olan konumsal ilişkilerini tanımlar. Bu kavram, bireylerin kent mekanını nasıl algıladığına dair analizleriyle öne çıkan Lynch (1960) tarafından kent belleği ve okunabilirlik bağlamında ele alınmıştır. Diğer yandan, Batty (2013), mekansal organizasyonu karmaşık sistemler kuramı çerçevesinde değerlendirerek, kent yapılarının ağlar ve etkileşimler üzerinden biçimlendiğini savunur. Mekansal organizasyon, yalnızca morfolojik bir yapı değil; aynı zamanda kent yaşamının akışını, bireylerin mekanla kurduğu ilişkiyi ve toplumsal etkileşim biçimlerini şekillendiren temel bir çerçevedir. Planlamadaki yoğunluk kararları, ulaşım sistemleri, merkez-çevre ilişkisi ya da fonksiyonel alan ayrımı gibi bileşenler, mekansal organizasyonun başlıca unsurlarıdır (Carmona vd., 2010).

Mekansal organizasyon teması Lynch'in (1960) kent belleği ve okunabilirlik yaklaşımı, Batty'nin (2013) karmaşık sistemler kuramı ve Carmona vd.'nin (2010) morfolojik çözümlemeleri çerçevesinde kavramsal bir temel üzerine oturtulmuştur. Lynch'in (1960) kentsel mekanın algılanabilirliğine dair çalışmaları bu çalışmada *alan düzeni* kriteriyle ilişkilendirilmiştir. Batty'nin (2013) ağlar ve etkileşimler üzerinden geliştirdiği kent kuramı *işlevsel ayırım* kriterine; Carmona vd.'nin (2010) morfolojik yapı ve erişim vurgusu ise *erişilebilirlik* kriterine dayanak oluşturmaktadır.

Sürdürülebilirlik, planlama disiplininde özellikle 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren çevresel, ekonomik ve sosyal boyutlarıyla birlikte ele alınan temel bir ilke haline gelmiştir. Bu çerçevede, Scott Campbell (1996), sürdürülebilir kentsel gelişmenin, ekonomik büyüme, çevresel koruma ve sosyal adalet arasında çoğu zaman çelişen hedefler içerdiğini ve planlamanın bu üçlü dengeyi kurmaya çalıştığını belirtir. Öte yandan, Jenks ve Dempsey (2005), sürdürülebilir kentlerin tasarımında kompakt yerleşim yapıları, karma kullanımlar ve toplu taşımaya erişim gibi fiziksel planlama ilkelerinin önemine dikkat çeker. Onlara göre, sürdürülebilirlik yalnızca çevre korumasını değil, aynı zamanda kentsel yaşam kalitesinin artırılmasını da hedeflemelidir. Bu yaklaşımları destekleyen bir diğer önemli katkı ise Newman ve Jennings'e (2008) aittir. Yazarlar, kentlerin sürdürülebilir ekosistemler olarak tasarlanması gerektiğini savunarak; enerji verimliliği, yeşil altyapı sistemleri ve doğa ile uyumlu kent biçimlerinin sürdürülebilirliğin uygulanabilir bileşenleri arasında yer aldığını belirtmektedirler. Buradan hareketle, sürdürülebilirlik teması Campbell'in (1996) üçlü denge modeli, Jenks & Dempsey'in (2005) kompakt kent yaklaşımı ve Newman & Jennings'in (2008) sürdürülebilir ekosistem perspektifi çerçevesinde kavramsal bir temel üzerine oturtulmuştur. Campbell'in ekonomik büyüme ile çevresel koruma arasındaki gerilimlere yaptığı vurgu, bu çalışmada *gıda ve üretim* kriterine uyarlanmıştır. Benzer biçimde, Jenks & Dempsey'in (2005) kompakt yerleşim ve ulaşım odaklı planlama anlayışı *enerji ve ulaşım* kriteriyle; Newman & Jennings'in (2008) sürdürülebilir ekosistem yaklaşımı ise *yeşil altyapı* kriteriyle ilişkilendirilmiştir.

Kullanıcı odaklılık, planlamada bireyin ve toplumun deneyimini merkeze alan; mekanın, kullanıcıların ihtiyaçları doğrultusunda şekillendirilmesini savunan bir yaklaşımdır. Bu yaklaşımın öncülerinden Jan Gehl (2011), kentin öncelikle insanlar için tasarlanması gerektiğini vurgulayarak, günlük yaşam deneyiminin mekansal kararlar üzerindeki belirleyici rolüne dikkat çeker. Bu bakış açısını destekleyen bir diğer önemli çalışma ise Carmona'ya (2019) aittir. Carmona (2019), yer kalitesi ve mekansal değer

kavramları üzerinden, kamusal alanların erişilebilirliği, sosyal kapsayıcılık ve yaşanabilirlik gibi kullanıcı odaklı planlama ölçütlerini detaylandırır. Kullanıcı odaklılık yalnızca fiziksel konforla sınırlı değildir; aynı zamanda etik ve toplumsal değerlere de dayanır. Fainstein (2010), adil kent yaklaşımıyla planlamanın eşitlik, katılımcılık ve toplumsal adalet ilkeleriyle uyumlu olması gerektiğini savunur. Benzer biçimde, Madanipour (1996) da kentsel mekanın yalnızca fiziksel bir düzenleme değil, aynı zamanda toplumsal etkileşimlerin yaşandığı bir süreç olduğunu vurgulayarak, gündelik yaşam pratiklerine uygun mekansal kurguların önemini ortaya koyar.

Kullanıcı odaklılık teması Gehl'in (2011) insan ölçeğinde kent yaklaşımı, Fainstein'in (2010) adil kent kuramı ve Carmona'nın (2019) yer kalitesi çerçevesi üzerinden kavramsal bir temel üzerine oturtulmuştur. Gehl'in (2011) kentin öncelikle insanlar için tasarlanması gerektiğine dair vurgusu, bu çalışmada *mülkiyet yapısı* kriteriyle ilişkilendirilmiştir. Fainstein'in (2010) toplumsal adalet ve katılımı önceleyen yaklaşımı *katılım* kriterine; Carmona'nın (2019) kamusal alanların erişilebilirliği ve sosyal kapsayıcılığına dair ölçütleri ise *sosyal kapsayıcılık* kriterine dayanak oluşturmaktadır.

Bu çalışmada belirlenen temalar ve alt kriterler yalnızca tarihsel kuramların kavramsal temellerine değil, aynı zamanda günümüz planlama pratiklerindeki güncel sorunlara dayanmaktadır. *Mekansal organizasyon* kriterleri, yoğunluk, erişilebilirlik ve işlevsel ayırım konularının kentsel büyüme, ulaşım sistemleri ve mekansal bütünleşme politikaları açısından taşıdığı önem nedeniyle öne çıkarılmıştır. *Sürdürülebilirlik* kriterleri, iklim değişikliği, enerji verimliliği ve ekolojik altyapı tartışmalarının çağdaş planlama gündemindeki merkezi rolünü yansıtmaktadır. *Kullanıcı odaklılık* kriterleri ise toplumsal adalet, katılım ve sosyal kapsayıcılık temaları üzerinden birey ve toplum deneyimini merkeze alan çağdaş planlama anlayışının bir yansımasıdır.

Her bir kriter hem kuramsal dayanakları hem de güncel planlama sorunlarıyla kurduğu ilişki sayesinde bu çalışmada temel parametreler olarak değerlendirilmiştir. Bu üç kavramsal tema, kentsel düşünce biçimlerinin anlaşılması, farklı planlama modellerinin ortak zeminlerde karşılaştırılabilmesi ve kentsel müdahalelerin toplumsal etkilerinin değerlendirilmesi açısından araştırmaya kuramsal bir temel sunmaktadır.

Bu doğrultuda, yöntem bölümünde ayrıntılı olarak açıklanacağı üzere, çalışma için karma nitel araştırma yaklaşımı benimsenmiştir. Homojen amaçlı durum örneklemeyle seçilen üç kent modeli, yukarıda tanımlanan üç anahtar tema ve kriterleri üzerinden sistematik biçimde analiz edilmiştir.

YÖNTEM

Bu çalışma, karma nitel araştırma yöntemi çerçevesinde tasarlanmıştır. Araştırma sürecinde hem kavramsal inceleme hem de durum çalışması yöntemleri birlikte kullanılmıştır.

Kuramsal arka plan, kent planlama düşüncesi, ütopycı kent modellerinin tarihsel oluşumuna ilişkin literatür taramasına dayanmaktadır. İncelemede; endüstri sonrası kent krizlerinin planlama düşüncesini nasıl dönüştürdüğü, ütopycı kent modellerinin tarihsel, ideolojik ve kuramsal zeminleri, ayrıca bu modellerin çağdaş kent planlama tartışmalarındaki yeri ele alınmıştır. Bu bağlamda Fishman (1977), Hall (2002), Lefebvre (1991), Harvey (2000), Fainstein (2010), Gehl (2011) ve Beatley (2012) gibi öncü kuramcılarının çalışmaları doğrultusunda, planlama kuramlarının yalnızca fiziksel düzenlemeler değil, aynı zamanda toplumsal yapının yeniden kurgulanması yönünde ideolojik yaklaşımlar içerdiği gösterilmiştir.

Araştırmanın kuramsal temelleri doğrultusunda, üç temel analiz teması belirlenmiştir. Ütopycı kent modellerinin kent içi işlevleri nasıl düzenlediği ve bu düzenlemelerin çağdaş planlama anlayışında nasıl karşılık bulduğu, *mekansal organizasyon* başlığı altında incelenmektedir. *Sürdürülebilirlik* teması, doğayla kurulan ilişki, kaynak kullanımı ve çevresel sorumluluk gibi ölçütler doğrultusunda modellerin taşıdığı ilkeleri değerlendirmeye yöneliktir. *Kullanıcı odaklılık* ise, bireyin mekanla etkileşimi, toplumsal katılım imkanları ve yaşam deneyimi açısından planlama yaklaşımlarının sunduğu bakış açılarını irdelemektedir.

Durum çalışması kapsamında ise, amaçlı örnekleme türlerinden homojen amaçlı durum örnekleme

teknikleriyle seçilmiş üç öncü mimarın geliştirdiği kent modelleri analiz edilmiştir. Amaçlı örnekleme, nitel araştırmalarda sıkça kullanılan ve belirli ölçütlere göre bilgi açısından zengin olan durumların bilinçli biçimde seçildiği bir örnekleme yöntemidir. Bu yöntemde amaç, istatistiksel genelleme değil, incelenen olgunun derinlemesine anlaşılmasıdır. Amaçlı örnekleme, istatistiksel genelleme yapmaktan ziyade, çalışmanın amacına en uygun olan ve bilgi açısından zengin kabul edilen birey ya da durumların derinlemesine incelenmesini hedefler (Yıldırım & Şimşek, 2022). Bu yaklaşım, belirli bir bağlamı veya durumu en iyi temsil eden örneklerin seçilmesini sağlamaktadır.

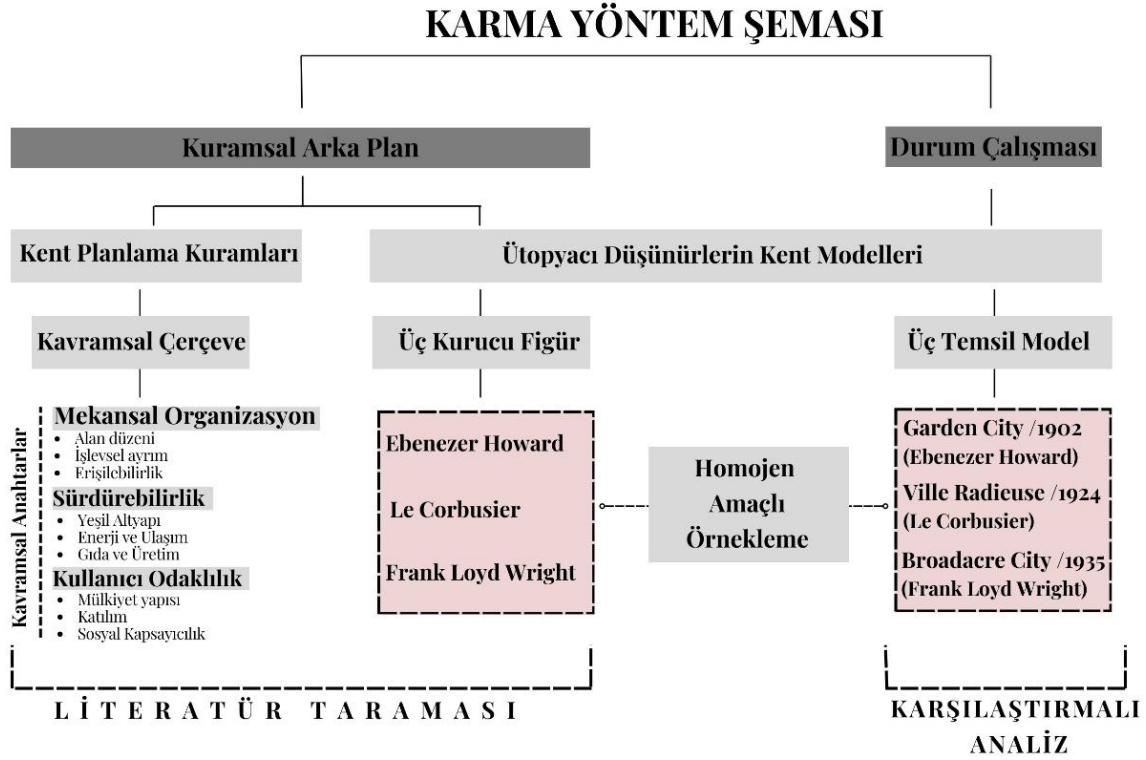
Bu yöntem içinde yer alan homojen amaçlı örnekleme, belirli bir grup veya durumu temsil eden, benzer özelliklere sahip birey ya da durumların seçilmesiyle tanımlanmaktadır. Bu tür bir örnekleme, farklılıkları minimize ederek benzerlikleri ön plana çıkarır ve belirli bir alt grubun derinlemesine incelenmesini mümkün kılmaktadır. Patton'a (2002) göre, homojen örnekleme stratejisi, benzer özellikler taşıyan bireyler üzerinde odaklanarak, bu grubun iç dinamiklerinin ve tekrar eden örüntülerinin daha ayrıntılı biçimde analiz edilmesini amaçlar. Bu bağlamda homojen amaçlı örnekleme, örneklemin içsel tutarlılığını güçlendirerek, belirli bir tema ya da kuramsal çerçeve etrafında bütüncül analiz yapma imkanı sunmaktadır.

Bu nedenle, çalışmada incelenen Frank Lloyd Wright'ın Broadacre City (1935), Ebenezer Howard'ın Garden City (1902) ve Le Corbusier'in Ville Radieuse (1924) adlı kent modelleri gerek tarihsel bağlamları gerekse mekansal ve ideolojik yaklaşımları bakımından ortak özellikler taşıdıkları için homojen amaçlı durum örneklemesine uygun düşmektedir. Söz konusu üç model, 20. yüzyılın başlarında geliştirilmiş; kent tasarımına kuramsal bir temel sunan ve ütopyacı kentsel planlama yaklaşımları olarak öne çıkan özgün modellerdir.

Analiz sürecinde, her bir model, önceden belirlenen üç kavramsal tema (mekansal organizasyon, sürdürülebilirlik ve kullanıcı odaklılık) doğrultusunda sistematik biçimde değerlendirilmiştir. Bu yaklaşım, yalnızca kent modellerinin fiziksel yapısını değil; aynı zamanda bu yapılar aracılığıyla geliştirilen toplumsal vizyonu, doğayla kurulan ilişkilene biçimlerini ve bireyin kent içindeki konumuna dair kabulleri de irdeleme imkanı sunmuştur. Ayrıca, söz konusu analiz yalnızca tarihsel bağlamda bir değerlendirme ile sınırlı kalmamış; her modelin günümüz planlama ilkeleri ve kentsel gelişim eğilimleriyle ne ölçüde örtüştüğü de karşılaştırmalı olarak ele alınmıştır.

Bu yöntemsel tercih, araştırmaya odaklanmış ve derinlemesine bir çözümleme zemini sağlayarak her bir modelin mekansal stratejilerini, sürdürülebilirlik ilkeleriyle uyum düzeyini ve kullanıcı odaklılık anlayışını karşılaştırmalı olarak ele alma olanağı tanımaktadır.

Analiz, biçimsel bir plan karşılaştırmasının ötesine geçerek, modellerin ardında yatan düşünsel yapıların ve tasarıma yön veren sosyo-kültürel önceliklerin çözümlenmesini de içermektedir. Kavramsal temalar doğrultusunda yürütülen bu çözümleme, her modelin kendi dönemine sunduğu özgün yanıtları ortaya koyarken, kentsel ütopyaların farklı mekansal kurgu biçimlerini nasıl önerdiğini de görünür kılmaktadır. Böylece hem dönemsel hem çağdaş planlama anlayışları ışığında yürütülen bu karşılaştırmalı analiz, modellerin güçlü yönleri ve sınırlılıklarını kuramsal bir bütünlük içinde değerlendirmeye olanak tanımaktadır. Çalışmanın yöntemsel işleyişi, Şekil 1'de şematik olarak sunulmuştur.

Şekil 1. Çalışmanın Yöntem Şeması

Bu üç model, temsil ettikleri kurucu figürlerin ideal kent yaklaşımlarını karşılaştırmaya olanak sağlamaktadır. Howard'ın bahçelerle çevrili, kooperatif temelli kolektivist vizyonu; Le Corbusier'in rasyonalist ve modernist yaklaşımı ve Wright'ın bireysel mülkiyet ve yaygın yerleşime dayalı kırsal özerklik vurgusu, farklı tarihsel bağlamlarda ve ölçeklerde geliştirilmiştir. Bu nedenle, modellerin ait oldukları dönemsel koşullar ve ideolojik yönelimler analize belirli sınırlılıklar getirmektedir. Bununla birlikte, söz konusu farklılıklar bu modellerin çağdaş planlama ilkeleriyle karşılaştırılmasına engel değildir; aksine, sürdürülebilirlik, mekansal organizasyon ve kullanıcı odaklılık gibi güncel planlama tartışmalarına yeni kavramsal açılımlar sunma potansiyeli taşımaktadır.

ANALİZLER VE BULGULAR

Kent planlama tarihine yön veren kurucu figürlerin ortaya koyduğu ütopycı kent modelleri yalnızca kuramsal öneriler değil, aynı zamanda mekansal örgütlenmeler üzerinden modern kent planlama anlayışına ilham veren kapsamlı vizyonlardır.

Bu bölümde Ebenezer Howard, Le Corbusier ve Frank Lloyd Wright'ın sırasıyla Garden City, Ville Radieuse ve Broadacre City modelleri mekansal organizasyon, sürdürülebilirlik ve kullanıcı odaklılık eksenlerinde karşılaştırılmıştır. İnceleme, kavramsal çerçevede tanımlanan alt ölçütler temelinde yürütülmüştür; buna göre mekansal organizasyon alan düzeni, işlevsel ayırım ve erişilebilirlik boyutlarıyla; sürdürülebilirlik yeşil altyapı, enerji ve ulaşım ile gıda ve üretim başlıklarıyla; kullanıcı odaklılık ise mülkiyet yapısı, katılım ve sosyal kapsayıcılık göstergeleriyle değerlendirilmiştir. Ayrıca bu modeller, güncel kent planlama pratiğiyle ilişkilendirilmiş ve hangi yönlerden örtüşükleri ile nerelerde ayrıştıkları ortaya konmuştur.

Üç Kurucu Figür: Howard ve Le Corbusier ve Wright

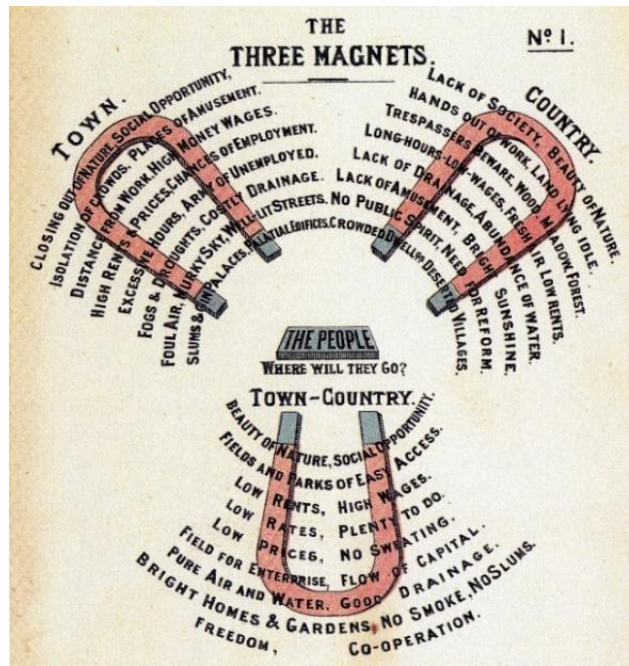
Kent planlama tarihine yön veren kuramlar çoğunlukla yalnızca fiziksel mekanın nasıl düzenleneceğine ilişkin teknik yaklaşımlar olmaktan öte, belirli bir toplumsal düzeni, yaşam biçimini ve ekonomik örgütlenmeyi de içeren kapsamlı vizyonlar olarak ortaya çıkmıştır. Bu çerçevede, 20. yüzyılın ilk yarısında şekillenen ütopycı kentsel planlama yaklaşımları, yalnızca dönemin kentsel krizlerine çözüm üretme arayışıyla değil, aynı zamanda ideal toplum kurgusunu mekan aracılığıyla inşa etme iddiasıyla

öne çıkmıştır. Bu doğrultuda, Ebenezer Howard, Le Corbusier ve Frank Lloyd Wright gibi üç kurucu figürün geliştirdiği kent modelleri, kendi dönemlerinin sosyo-ekonomik bağlamları içinde hem kuramsal hem de mekansal olarak özgün öneriler sunmuş; planlama tarihine kalıcı etkiler bırakmıştır.

Ebenezer Howard – Garden City (1902)

Ebenezer Howard'ın 1902 yılında yayımladığı Garden Cities of To-Morrow adlı eseriyle sistematikleştirilen Garden City modeli, sanayi devrimi sonrası İngiltere'de kentlerin karşı karşıya kaldığı barınma, sağlık ve sosyal eşitsizlik sorunlarına bir çözüm arayışı olarak ortaya çıkmıştır. Howard, bu modelle kentsel yoğunluğu ve kırsal dağınıklığı sentezleyen bir yaşam biçimi önermiş; kent ve kırsal avantajlarını bir arada sunan “melez bir yerleşim” modeli geliştirmiştir (Howard, 1902).

Garden City yaklaşımı mimari olarak tekil yapılardan çok mekansal sistemlerin bütünlüğüne odaklanır. Yerel malzeme kullanımı, düşük katlı ve birbirine yakın yerleşim birimleriyle tanımlı bir morfoloji önerilir. Bu model, yalnızca fiziksel bir plan değil, aynı zamanda toplumsal bir reform projesi olarak da değerlendirilmiştir (Ward, 1992).

Şekil 2. Ebenezer Howard'ın 1902 tarihli Garden City Üçlü Mıknatıs Modeli

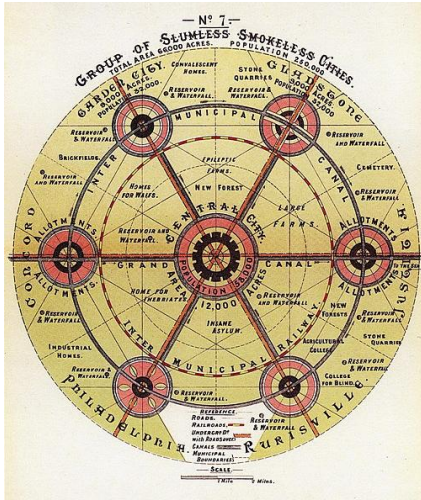
Kaynak: [https://en.m.wikipedia.org/wiki/File:Diagram_No.1_\(Howard,_Ebenezer,_To-morrow.\).jpg](https://en.m.wikipedia.org/wiki/File:Diagram_No.1_(Howard,_Ebenezer,_To-morrow.).jpg), Erişim: 22.07.2025.

Ebenezer Howard, 1898 yılında geliştirdiği Garden Cities of To-Morrow adlı eserinde, bireylerin kent, kır ve bu ikisinin sentezinden oluşan yaşam biçimleri arasındaki tercihlerini sorgulamaktadır. Bu yaklaşımın görsel ifadesi olan “Three Magnets” (Üç Mıknatıs) diyagramı Şekil 2’de sunulmuştur. Diyagramda Howard, insanların yaşam tercihlerini şekillendiren üç alternatif yaşam alanını — "Town" (kent), "Country" (kır) ve bunların sentezi olan "Town-Country" (kent-kır) — karşılaştırmalı olarak sunmaktadır. Kent yaşamı sanayi, istihdam ve sosyal olanaklar açısından cazip görünse de yoğunluk, yoksulluk ve kirlenmiş çevre gibi ciddi sorunlar barındırmaktadır. Kırsal ise doğa, temizlik ve düşük kira gibi avantajlar sunmasına karşın işsizlik, sosyal izolasyon ve gelişim eksikliğiyle sınırlıdır. Howard'ın önerdiği "Town-Country" modeli ise, kentin ekonomik ve sosyal dinamizmini, kırsal sağlıklı ve doğal yaşam koşullarıyla birleştiren ideal bir çözüm olarak sunulmaktadır. Bu birleşik mıknatıs, Garden City modelinin kuramsal temelini oluşturur; bireylerin hem üretken hem huzurlu bir yaşam sürebileceği bütüncül bir çevre hayalini temsil etmektedir.

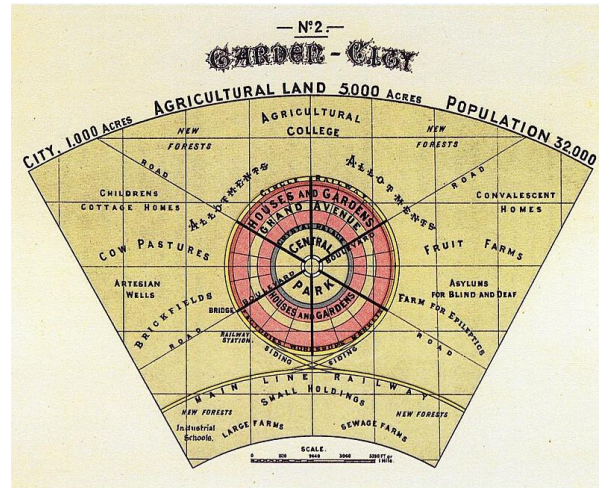
Ebenezer Howard'ın geliştirdiği Garden City planlaması, merkezî bir çekirdekten dışa doğru simetrik

halklarla genişleyen, fonksiyonel olarak ayrılmış alanlara sahip bir düzene dayanır. Merkezde kamusal binalar (belediye binası, kütüphane, kültürel tesisler), çevresinde konut alanları ve sanayi bölgeleri, en dışta ise tarım alanları ve yeşil kuşaklar yer alır. Yerleşim, yaklaşık 32.000 kişilik nüfusla sınırlandırılmıştır. Planlama anlayışı, insan ölçeğine uygunluk, yeşil altyapı entegrasyonu ve kooperatif temelli mülkiyet yapısı gibi ilkelerle desteklenmiştir (Hall, 2002).

Bu prensiplerin görsel yansıması niteliğindeki Şekil 3. Garden City Diyagramı, Howard'ın mekansal vizyonunu somutlaştırmakta; merkezi bir park alanı etrafında dairesel olarak düzenlenen konut, sanayi ve tarımsal üretim alanlarıyla dengeli ve bütüncül bir yaşam kurgusu sunmaktadır. Şekil 4'te yer alan diyagram, Garden City modelinin çekirdek yapısını temsil etmekte olup, bu temel yerleşim biriminin daha geniş bir ölçekte nasıl çoğaltılabileceğini ve bölgesel düzeyde nasıl örgütlenebileceğini göstermektedir. Diyagramda, merkezi büyük bir şehrin çevresine konumlandırılmış ve birbirine demiryolları ile kanallarla bağlanmış uydu bahçe kentlerin yapısı açıklanmaktadır. Bu sistem, nüfusun dengeli dağılımını ve doğal kaynakların ortak kullanımını öngörerek, bölgesel ölçekte sürdürülebilir ve planlı bir yerleşim modeli sunmaktadır. Böylece Howard'ın yaklaşımı yalnızca ideal bir kent tasarımı değil, aynı zamanda eşitlikçi, doğayla uyumlu ve sürdürülebilir bir yaşam biçiminin mekansal manifestosu niteliğindedir.

Şekil 3. Garden City Diyagramı.

Şekil 4. Garden City Çekirdek Modeli.

Şekil 3. Kaynak: [https://en.m.wikipedia.org/wiki/File:Diagram_No.7_\(Howard,_Ebenezer,_Tomorrow.\).jpg](https://en.m.wikipedia.org/wiki/File:Diagram_No.7_(Howard,_Ebenezer,_Tomorrow.).jpg) , Erişim: 22.07.2025.

Şekil 4. Kaynak: [https://en.m.wikipedia.org/wiki/File:Diagram_No.7_\(Howard,_Ebenezer,_Tomorrow.\).jpg](https://en.m.wikipedia.org/wiki/File:Diagram_No.7_(Howard,_Ebenezer,_Tomorrow.).jpg) , Erişim: 22.07.2025.

Howard'ın geliştirdiği bu sistem, yalnızca tarihsel bir model olarak değil, günümüzde de pek çok planlama ilkesiyle örtüşen dinamik bir düşünce yapısı olarak değerlendirilebilir. Bu çerçevede, Garden City yaklaşımını üç temel kavram üzerinden yorumlamak mümkündür:

Mekansal Organizasyon: Garden City modeli, merkezden çevreye doğru halkalar halinde kurgulanan bir yerleşim yapısıyla, modern planlama tarihine önemli bir yenilik getirmiştir. Kentin merkezinde kamu binaları, parklar ve kültürel alanlar yer alırken; bu çekirdeği konut alanları, sanayi bölgeleri ve en dışta tarım arazileri takip eder. Bu yapı yalnızca işlevsel bir ayrışma değil, aynı zamanda doğayla uyumu önceleyen bir mekansal sentezdir. Howard, fiziksel yerleşim düzeniyle sosyal hiyerarşileri ortadan kaldırmayı, erişilebilirliği ve bütünlüğü sağlamayı amaçlamıştır. Günümüzde bu yapı, çok merkezli kent modelleri, mahalle ölçeğinde hizmet eşitliği ve erişilebilirlik ilkeleriyle ilişkilendirilebilir. Garden City modeli ile günümüz planlama yaklaşımlarının mekansal organizasyon açısından karşılaştırılması Tablo 1'de sunulmuştur.

Tablo 1. Garden City Modeli ile Günümüz Planlama Yaklaşımlarının Mekansal Organizasyon Açısından Karşılaştırılması

Kriter	Garden City Yaklaşımı	Günümüz Planlamasıyla İlişkisi
Alan düzeni	Merkezî çekirdek, halkasal yayılım	Çok merkezli, karma kullanımlar
İşlevsel ayırım	Konut, sanayi, tarım bölgeleri	Esnek ve geçirgen fonksiyonel alanlar
Erişilebilirlik	Yaya-odaklı, hiyerarşik merkez yapısı	Kompakt kent, erişim odaklı organizasyon

Sürdürülebilirlik: Howard'ın önerdiği Garden City modeli, sürdürülebilirliğin henüz modern anlamıyla tanımlanmadığı bir dönemde, birçok sürdürülebilir planlama ilkesini bünyesinde barındırmaktadır. Özellikle yeşil kuşak politikası, kentsel yayılmayı önleyerek tarım alanlarının korunmasını ve kırsal üretimin sürekliliğini sağlamayı hedefler. Doğayla iç içe, kompakt bir kent formu öngören bu yaklaşım, bugünkü “akıllı büyüme”, “ekolojik kentleşme” ve “kent tarımı” gibi kavramların tarihsel zeminini oluşturur. Garden City planlamasında doğa, yalnızca korunması gereken bir unsur değil; yaşamın, üretimin ve sosyalleşmenin entegre bir parçası olarak tanımlanır. Bu çerçevede, Garden City yaklaşımı ile günümüz planlama pratiklerinin sürdürülebilirlik boyutunda nasıl örtüştüğü ve farklılaştığı Tablo 2’de gösterilmiştir.

Tablo 2. Garden City Modeli ile Günümüz Planlama Yaklaşımlarının Sürdürülebilirlik Açısından Karşılaştırılması

Kriter	Garden City Yaklaşımı	Günümüz Planlamasıyla İlişkisi
Yeşil altyapı	Yeşil kuşaklarla çevrili yapı	Ekolojik koridorlar, sürdürülebilir yeşil ağ
Enerji ve ulaşım	Kendi içinde yeterli, yaya odaklı	Düşük karbonlu ulaşım sistemleri
Gıda ve üretim	Tarım arazileriyle entegre kent yapısı	Kent tarımı, yerel üretim destekli planlama

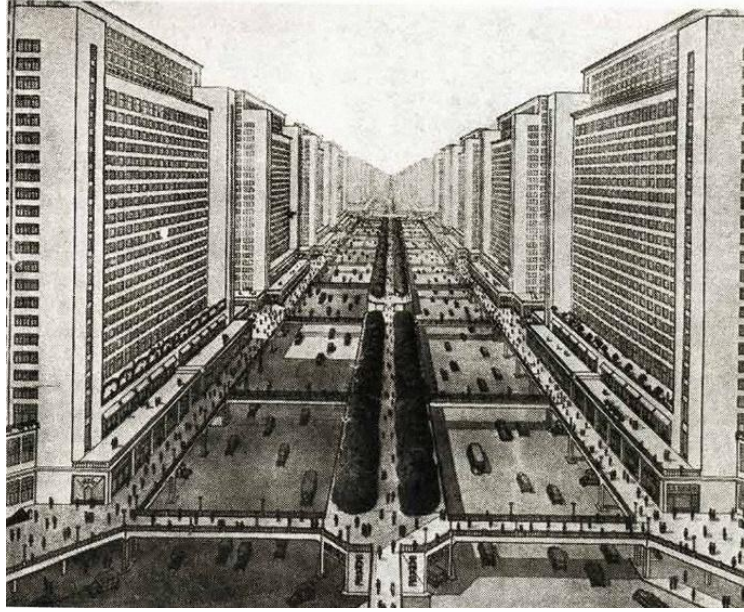
Kullanıcı Odaklılık: Garden City modeli, sadece fiziksel çevreye değil, o çevrede yaşayan bireylerin sosyal ve ekonomik katılımına da odaklanan öncü bir yaklaşımdır. Howard'ın kooperatif temelli mülkiyet sistemi, bireyleri yalnızca tüketici değil, üretim ve karar süreçlerinin öznesi haline getirir. Bu yönüyle model, günümüzdeki topluluk temelli planlama, katılımcı yönetim ve sosyal adalet kavramlarına öncülük eder. Özellikle mülkiyetin topluluğa ait olması fikri, günümüz neoliberal kentleşme süreçlerine karşı güçlü bir perspektif sunar. Bu karşılaştırmaya ilişkin detaylar Tablo 3’de sunulmuştur.

Tablo 3. Garden City Modeli ile Günümüz Planlama Yaklaşımlarının Kullanıcı Odaklılık Açısından Karşılaştırılması

Kriter	Garden City Yaklaşımı	Günümüz Planlamasıyla İlişkisi
Mülkiyet yapısı	Kooperatif, ortak mülkiyet temelli	Ortak alan yönetimi, kolektif barınma sistemleri
Katılım	Kullanıcı üretici ve karar vericidir	Katılımcı planlama süreçleri
Sosyal kapsayıcılık	Sınıfsal ayırım gözetmeyen yaşam birimleri	Kapsayıcı mahalle, eşit hizmet erişimi

Le Corbusier – Ville Radieuse (1924)

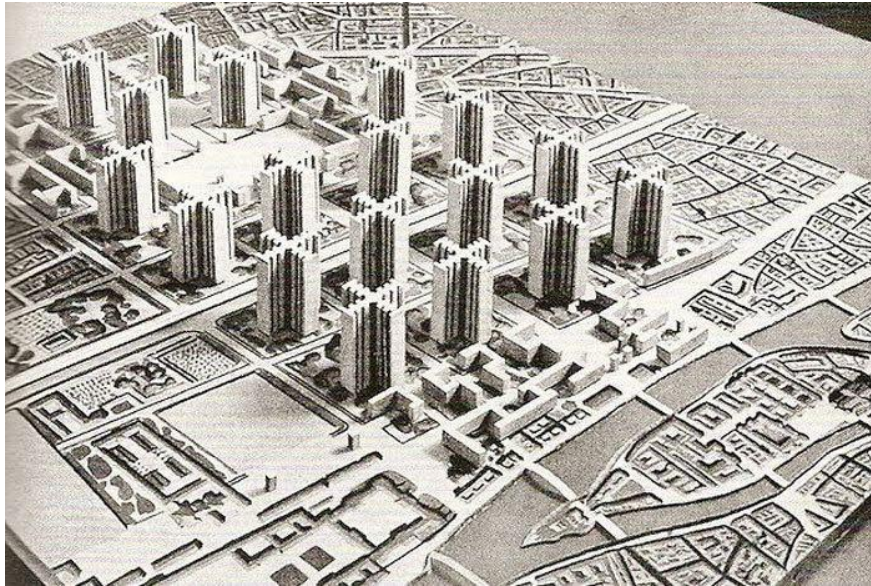
Le Corbusier’in 1924 yılında tasarladığı Ville Radieuse (Işıyan kent) modeli, modern kent anlayışının en ikonik ve tartışmalı örneklerinden biridir. Bu model, 20. yüzyılın başlarında sanayileşmenin ve hızlı kentleşmenin yol açtığı kaotik kentsel koşullara tepki olarak geliştirilmiştir. Le Corbusier, kentlerin hem estetik hem de işlevsel açıdan yeniden düzenlenmesi gerektiğini savunarak, rasyonel, düzenli ve teknik temellere dayalı bir kent planı önermiştir (Le Corbusier, 1929).

Şekil 5. Le Corbusier – Ville Radieuse

Kaynak: https://dn721908.ca.archive.org/0/items/01.18-le-corbusier-la-ville-radieuse-1930/01.18_Le_Corbusier_La_Ville_Radieuse_1930.jpg. Erişim: 22.07.2025.

Ville Radieuse, dört temel işlevin (yaşamak, çalışmak, dolaşmak, dinlenmek) mekansal olarak bölümlendirildiği, yüksek katlı konut blokları ve geniş yeşil alanlarla tanımlanan bir kent modelidir. Bu düzenleme, Şekil 5’te görülebileceği üzere, kentte hem yoğunluk hem de açık alan dengesi kurmayı amaçlamaktadır. Binalar, zeminden yükseltilmiş sütunlar (pilotis) üzerine oturtulmuş; böylece zemin tamamen yeşil alanlara bırakılmıştır. Yaya ve araç yolları ayrıştırılmış, trafik farklı katmanlara taşınarak kent içi sirkülasyon sadeleştirilmiştir (bkz. Şekil 6). Bu yönüyle model, makine gibi işleyen bir kent vizyonunu temsil eder (Benevolo, 1996a).

Şekil 6. Le Corbusier – Ville Radieuse

Kaynak: <https://ia801805.us.archive.org/17/items/01.18-le-corbusier-la-ville-radieuse-1930/ville-contemporaine-ec8d28f3-3f6c-4abd-9d98-6e8de6917f2-resize-750.jpeg>. Erişim: 22.07.2025.

Mimari anlamda Ville Radieuse, modern mimarlığın beş temel ilkesine (pilotis, teras çatılar, açık plan,

uzun pencereler, serbest cephe) uygun olarak tasarlanmıştır; formda sadelik, işlevde verimlilik hedeflenmiştir. Le Corbusier'in "ev, yaşamak için bir makinedir" ifadesi (Le Corbusier, 1923), bu modelin mekan anlayışını özetler niteliktedir. Bu idealize edilmiş mekansal düzen, Şekil 7’de görüldüğü üzere, kent formunu yalnızca fiziksel değil, aynı zamanda simgesel olarak da düzenlemeyi amaçlamaktadır. Yüksek bloklar, geniş boşluklar ve geometrik kentsel akslar aracılığıyla, makine estetiğini yansıtan, rasyonel bir gelecek kurgusu önerilmektedir.

Şekil 7. Le Corbusier – Ville Radieuse

Kaynak: <https://archive.org/details/01.18-le-corbusier-la-ville-radieuse-1930/Le-Corbusiers-grandiose-vision-of-the-Ville-Contemporaine-1922-Fondation-Le.png> . Erişim: 22.07.2025.

Her ne kadar Ville Radieuse, geleceğin doğrusal ve düzenli metropol kent modelinin temelini oluşturmuşsa da, kent yaşamına dair geliştirdiği model sıklıkla eleştirilmiştir. Scott (1998), modernist planlama yaklaşımlarının yukarıdan aşağıya (top-down) biçimde tasarlandığını ve bu nedenle yerel bilgi, gündelik pratikler ve insan ölçeğini dışlayarak başarısız sonuçlar doğurduğunu ileri sürmektedir.

Scott (1998)’a göre, Le Corbusier’in kent vizyonu, standartlaşmış ve soyut bir düzen arayışıyla biçimlenmiş olup, toplumsal çeşitliliğe kapalı bir mekan üretimine yol açmıştır. Benzer biçimde, Harvey (2000) de, Ville Radieuse gibi modernist kent modellerini anonimleşme, sınıfsal ayrışma ve toplumsal bütünleşmenin zayıflaması gibi sosyal sürdürülebilirlik bağlamında eleştirir. Harvey’e göre bu tür planlamalar, verimlilik ve formel düzen peşinde koşarken, bireylerin farklı ihtiyaçlarını ve toplumsal etkileşim alanlarını göz ardı etmiştir.

Le Corbusier’in Ville Radieuse modeli, yalnızca biçimsel bir kent tasarımı değil; aynı zamanda modernist ideolojinin kent ölçeğine yansıtıldığı bir kuramsal çerçeve sunmaktadır. Bu bağlamda, modelin kent planlamasına yönelik önerilerini daha derinlikli biçimde kavrayabilmek için, mekansal organizasyon, sürdürülebilirlik ve kullanıcı odaklılık gibi çağdaş planlamanın temel ilke alanları üzerinden çok boyutlu bir analiz yapılması gereklidir. Aşağıda bu üç temel tema doğrultusunda, Ville Radieuse’un günümüz planlama yaklaşımlarıyla nasıl örtüştüğü ya da ayrıştığı, karşılaştırmalı tablolarla birlikte ele alınmıştır.

Mekansal Organizasyon: Ville Radieuse modeli, modern kent planlama anlayışının mekansal ilkelerini yansıtır. Kent, fonksiyonel alan ayrımı yaklaşımıyla dört ana işleve bölünmüştür: yaşamak, çalışmak, dinlenmek ve dolaşmak. Yüksek katlı konut blokları (özellikle pilotis üzerine oturan yapılar) geniş açık yeşil alanlarla çevrelenmiştir. Dikeyde yoğun, yatayda seyrekleşen bir yapı formu benimsenmiş; böylece konut alanlarıyla boşluklar arasında keskin ayrımlar yaratılmıştır.

Ulaşım altyapısı da katmanlıdır: Yaya yolları, araç yollarından ayrılmış; trafiğin kent deneyimini bozması engellenmeye çalışılmıştır. Bu sistem, kent organizasyonunu bir makine işleyişine benzeten bir yaklaşımla, düzenli ve teknik olarak kontrol edilebilir bir yapı sunar. Ville Radieuse modeli ile günümüz planlama yaklaşımlarının mekansal organizasyon açısından karşılaştırılması Tablo 4’de sunulmuştur.

Tablo 4. Ville Radieuse Modeli ile Günümüz Planlama Yaklaşımlarının Mekansal Organizasyon Açısından Karşılaştırılması

Kriter	Ville Radieuse Yaklaşımı	Günümüz Planlamasıyla İlişkisi
Alan düzeni	Dikey yoğunluk, katmanlı ulaşım, Yeşil-zemin entegrasyonu	Çok merkezli yapı, geçirgenlik, Karma kullanım ve yatay-dikey dengenin önemi
İşlevsel Ayırım	Konut, iş, dinlenme ve ulaşım alanları keskin biçimde ayrılmış	Çok işlevli ve dönüşebilir kullanım bölgeleri
Erişilebilirlik	Yaya ve araç yolları ayrılaştırılmış, çok katmanlı dolaşım	Karma ulaşım sistemleri, bütüncül erişilebilirlik

Sürdürülebilirlik: Ville Radieuse, çevresel sürdürülebilirlik kavramının modern anlamda ortaya çıkmadığı bir dönemde geliştirilmiş olsa da, bazı yönleriyle bu ilkeye yaklaşır. Örneğin, yeşil alanların kent içine entegre edilmesi, pilotis sayesinde zeminin doğaya bırakılması ve açık alanlarla yapılaşmanın dengelenmesi, doğaya teorik bir saygı içerir. Ancak, bu yaklaşım ekosistem odaklı değil, daha çok estetik ve sağlıksal bir düzen ihtiyacından kaynaklanır. Öte yandan, modelin otomobile dayalı ulaşım sistemi, günümüz sürdürülebilir ulaşım ilkeleriyle çelişir. Ayrıca, enerji üretimi, atık yönetimi veya yerel kaynak kullanımı gibi sürdürülebilirliğin modern ölçütleri modelde yer almaz. Bu nedenle model, sürdürülebilirlik açısından kısmi ve dönemiyle sınırlı bir vizyon sunar. Bu karşılaştırmaya ilişkin detaylar Tablo 5’de sunulmuştur.

Tablo 5. Ville Radieuse Modeli ile Günümüz Planlama Yaklaşımlarının Sürdürülebilirlik Açısından Karşılaştırılması

Kriter	Ville Radieuse Yaklaşımı	Günümüz Planlamasıyla İlişkisi
Yeşil Altyapı	Pilotis ile serbest bırakılmış zemin, geniş yeşil alan vurgusu	Ekolojik koridorlar, sürdürülebilir yeşil
Enerji ve Ulaşım	Otomobil odaklı, ulaşım katmanlara ayrılmış	Düşük karbonlu ulaşım sistemleri
Gıda ve üretim	Kent içi üretim yok, dış kaynaklara bağımlı yapı	Yerel üretim destekli planlama, kent tarımı

Kullanıcı Odaklılık: Ville Radieuse, mekanı standartlaştırarak eşitlikçi bir yaşam ortamı hedeflemiş olsa da bireylerin farklı ihtiyaçlarına veya toplumsal çeşitliliğe yeterince duyarlı değildir. Sınıfsal farklılıklar, kültürel kimlikler, yerel yaşam pratikleri gibi sosyal gerçeklikler modelin dışında bırakılmıştır. Bu yönüyle “kimin için kent?” sorusuna verilen yanıt, planlamacının ideolojisine göre şekillenmiştir. Le Corbusier’in “top-down” yaklaşımı, kullanıcıların katılımını dışlayan, önceden belirlenmiş işlevsel normlara dayalıdır. Sosyal etkileşim alanları sınırlıdır; mahalle ölçeği veya yerel aidiyetler ön planda değildir. Bu yönleriyle model, günümüzün katılımcı, kapsayıcı ve esnek planlama anlayışlarıyla çelişmektedir. Bu karşılaştırmaya ilişkin detaylar Tablo 6’de sunulmuştur.

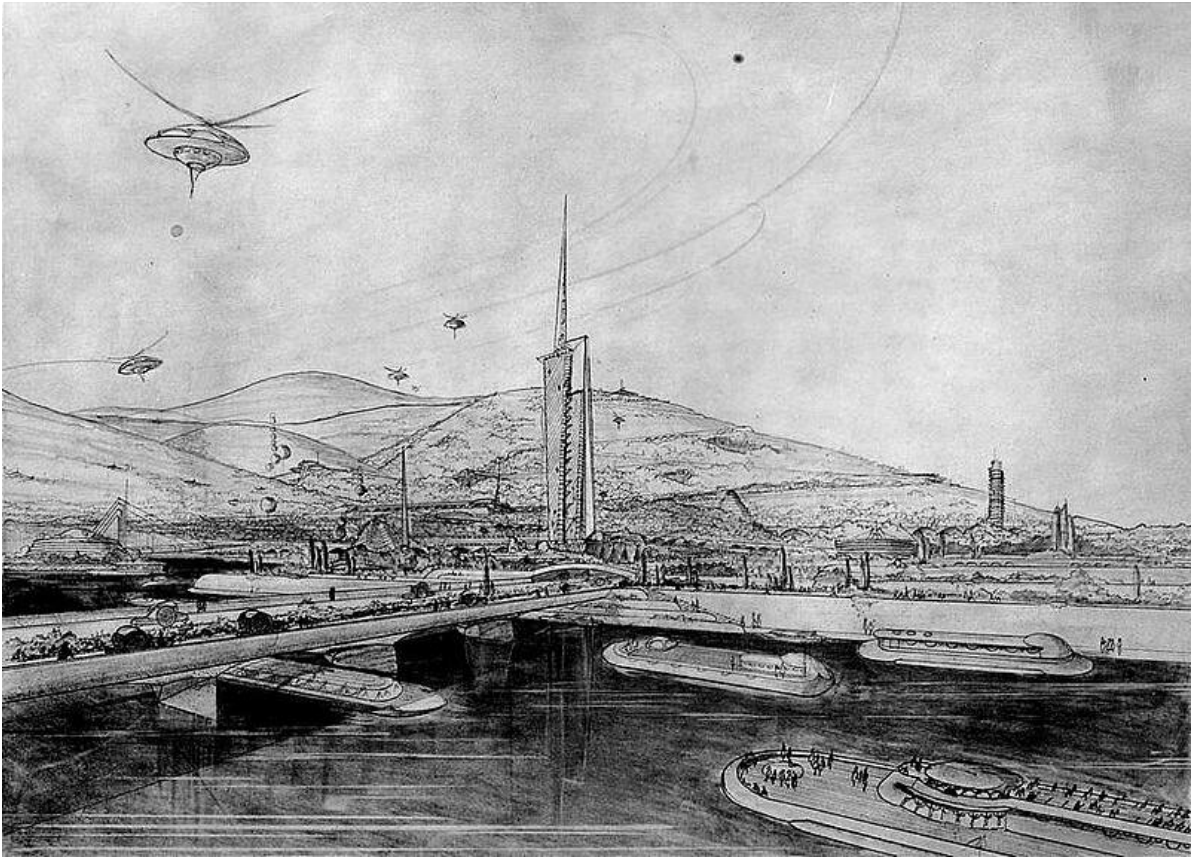
Tablo 6. Ville Radieuse Modeli ile Günümüz Planlama Yaklaşımlarının Kullanıcı Odaklılık Açısından Karşılaştırılması

Kriter	Ville Radieuse Yaklaşımı	Günümüz Planlamasıyla İlişkisi
Mülkiyet yapısı	Toplumdan ziyade planlayıcının idealine dayalı merkezi kontrol	Katılımcı barınma modelleri ve paylaşımlı yaşam alanları
Katılım	Katılım dışı, yukarıdan aşağıya planlama	Toplum temelli karar alma mekanizmaları
Sosyal kapsayıcılık	Standartlaşma, sınıfsal ayrışma, düşük sosyal etkileşim	Sosyo-kültürel çeşitliliği barındıran bütüncül yerleşim kurguları

Frank Lloyd Wright – Broadacre City (1935)

Frank Lloyd Wright'ın Broadacre City modeli, 1935'te "The Disappearing City" adlı kitabında kamuoyuna sunulmuş ve özellikle Amerika Birleşik Devletleri'nin kırsal idealleri, bireycilik ve otomobil merkezli yaşam biçimi ile şekillenmiştir. Wright bu modelle, yoğun kentleşmeye ve merkezizetçi planlamaya karşı bir alternatif ortaya koyarak moderniteyle gelen teknolojiyi, kırsal yaşamın özgürlüğüyle harmanlayıp radikal bir kent vizyonu geliştirmiştir (Wright, 1932).

Modelin temelinde, her bireyin en az bir akrelik (yaklaşık 4.000 m²) araziye sahip olduğu, yatayda yayılmış düşük yoğunluklu bir yerleşim sistemi yer alır. Kent, merkezi yapılardan arındırılmış, fonksiyonları dağıtılmış bir yapıdadır. Ulaşım altyapısında demiryolu sistemine yer verilmez; otomobil ulaşımın merkezine konumlanır. Böylece Wright, merkezsizleşmiş, bireyin toprağa ve konuta tam sahip olduğu bir model önermektedir (Fishman, 1977). Bu vizyonun görsel temsili Şekil 8'de sunulmuştur.

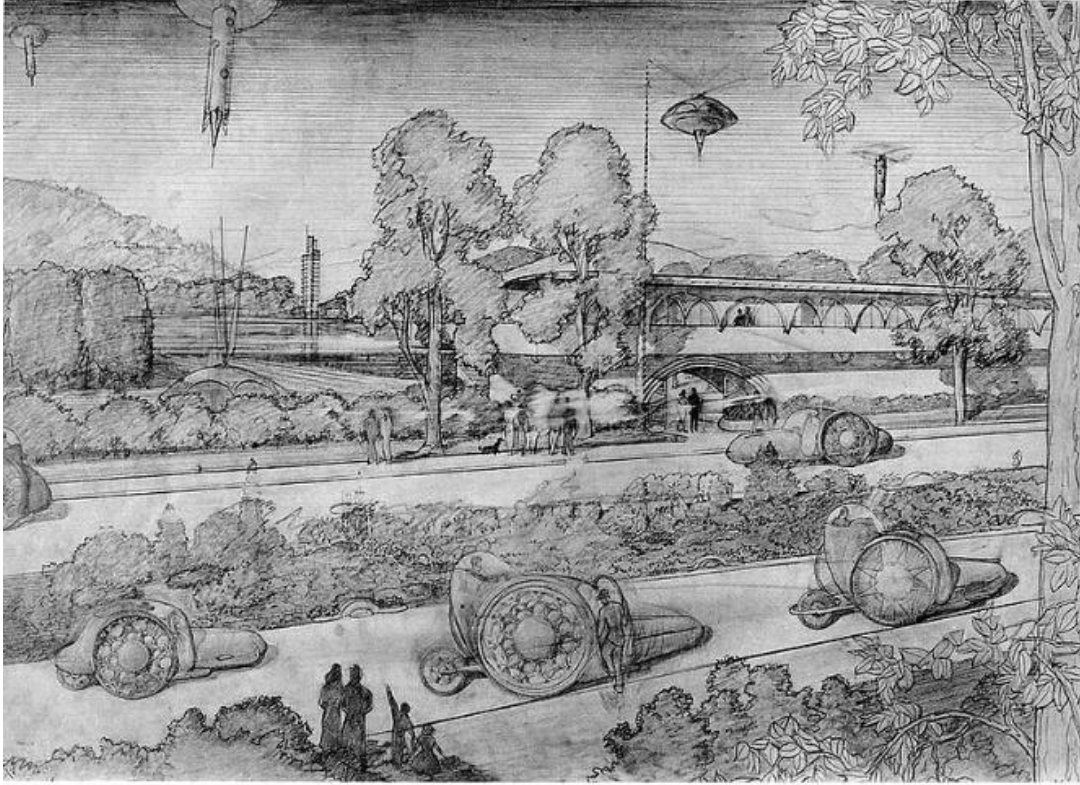
Şekil 8. Frank Lloyd Wright – Broadacre City

Şekil 8. Kaynak:

https://en.wikipedia.org/wiki/Broadacre_City#/media/File:Wright_Sketches_for_Broadacre_City.jpg.

Erişim: 22.07.2025.

Mimari olarak Broadacre City, Wright'ın organik mimarlık ilkeleriyle uyumludur. Yapılar, doğayla uyumlu malzeme ve formlarla tasarlanır; yapaydan çok doğal olanla bütünleşme hedeflenmiştir. Kent planlaması bir mühendislik değil, yaşam felsefesi olarak konumlandırılır. Her bireyin kendi toprağına ve üretimine sahip olması, onu yalnızca bir kullanıcı değil, mekanın yaratıcı bir öznesi haline getirmektedir (Levine, 1996). Bu perspektifi tamamlayan görsele Şekil 9'dan ulaşılabilir.

Şekil 9. Frank Lloyd Wright – Broadacre City

Şekil 9. Kaynak:

https://en.wikipedia.org/wiki/Broadacre_City#/media/File:Wright_Sketches_for_Broadacre_City.jpg.

Erişim: 22.07.2025.

Broadacre City, geleneksel kent planlama ilkelerine meydan okuyan yapısıyla, Amerikan rüyasının mekansal bir temsilidir. Ancak eleştirmenler, bu yaygın yapılaşmanın çevresel sürdürülebilirliği zorladığını, altyapı maliyetlerini artırdığını ve toplu yaşamın sosyal boyutlarını göz ardı ettiğini belirtmişlerdir (Wheeler ve Beatley, 2004).

Wright'ın Broadacre City modeli, yalnızca kentsel formu değil, aynı zamanda birey-toprak, teknoloji-doğa ve özgürlük-kolektivite gibi temel ilişkileri yeniden tanımlayan kapsamlı bir mekansal vizyon sunmaktadır. Bu bağlamda, modelin planlama düşüncesine sunduğu katkıları daha yakından değerlendirebilmek adına, Broadacre City'nin mekansal organizasyon, sürdürülebilirlik ve kullanıcı odaklılık eksenlerinde incelenmesi önem arz etmektedir. Aşağıda sunulan tematik analiz, modelin kuramsal ilkeleriyle günümüz kent planlama yaklaşımları arasındaki benzerlikleri ve farklılıkları karşılaştırmalı olarak ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Mekansal Organizasyon: Broadacre City, mekansal organizasyon açısından düşük yoğunluklu ve geniş alanlara yayılan bir yerleşim modeli öngörür. Her bireyin toprağa sahip olduğu bu yapı, merkezleşmiş ve fonksiyonları yatayda dağıtılmış bir kent formu sunar. Bu yaklaşım, ulaşımda otomobile mutlak bir bağımlılık yaratırken, geleneksel merkezîyetçi planlama anlayışına açık bir karşı duruş sergiler. Ancak bu modelin günümüz kentsel ihtiyaçları ve sürdürülebilir alan kullanımı açısından sınırlılıkları bulunmaktadır. Özellikle kompakt kent ilkeleriyle şekillenen günümüz planlamaları, arazi tasarrufu, işlevlerin geçirgenliği ve erişilebilirliğe odaklanırken; Broadacre City, bireysel özgürlük ve yaygın mekansal yayılımı öncelemektedir. Bu model ile günümüz planlama yaklaşımlarının mekansal organizasyon açısından karşılaştırılması Tablo 7'de sunulmuştur.

Tablo 7. Broadacre City Modeli ile Günümüz Planlama Yaklaşımlarının Mekansal Organizasyon Açısından Karşılaştırılması

Kriter	Broadacre City Yaklaşımı	Günümüz Planlamasıyla İlişkisi
Alan düzeni	Yatayda genişlemiş, düşük yoğunluklu yerleşim	Kompakt kent, yüksek yoğunluk, arazi
İşlevsel Ayırım	Yerleşim, iş ve hizmet alanları dağınık; merkezlessiz yapı	Karma kullanım ve geçirgen işlevsel
Erişilebilirlik	Demiryolu dışlanmış; otomobil merkezli ulaşım sistemi	Toplu taşıma, yaya öncelikli ulaşım sistemleri

Sürdürülebilirlik: Sürdürülebilirlik açısından Broadacre City modeli, dönemi itibarıyla çevresel duyarlılık içeren bazı öğeler taşısa da günümüz standartlarıyla kıyaslandığında sınırlı kalmaktadır. Geniş yeşil alanlar ve bireyin toprağa sahip olması gibi olumlu yönleri olsa da ulaşımın otomobil merkezli olması ve enerji ya da kaynak kullanımı gibi konuların detaylandırılmaması, sürdürülebilirliğin bütüncül ilkeleriyle çelişmektedir. Oysa çağdaş kentsel planlama anlayışında düşük karbon salımı, yenilenebilir enerji, yerel üretim ve entegre yeşil altyapı sistemleri ön plana çıkmaktadır. Bu karşılaştırmaya ilişkin detaylar Tablo 8’de sunulmuştur.

Tablo 8. Broadacre City Modeli ile Günümüz Planlama Yaklaşımlarının Sürdürülebilirlik Açısından Karşılaştırılması

Kriter	Broadacre City Yaklaşımı	Günümüz Planlamasıyla İlişkisi
Yeşil Altyapı	Geniş bireysel araziler, doğal alanla bütünleşme hedefi	Yeşil altyapı bütünlüğü
Enerji ve Ulaşım	Otomobil odaklı ulaşım; enerji kullanımı vurgulanmaz	Düşük karbonlu sistemler; yenilenebilir enerji vurgusu
Gıda ve üretim	Her bireyin üretim yapabileceği toprağa sahip olması	Kentsel tarım ve yerel gıda sistemleri

Kullanıcı Odaklılık: Broadacre City modeli, bireysel özgürlük vurgusuna rağmen kullanıcı odaklılık konusunda katılımcı mekanizmaları içermemektedir. Mekan, planlayıcının önceden tanımladığı vizyon doğrultusunda şekillenirken, yerel bilgi, toplumsal çeşitlilik veya kolektif yaşam pratiklerine fazla yer verilmemiştir. Günümüz planlamasında ise, kullanıcı ihtiyaçlarının gözetildiği, katılımcılığın teşvik edildiği ve kapsayıcı sosyal politikaların benimsendiği bir yaklaşım giderek önem kazanmaktadır. Bu bağlamda Broadacre City, bireyin özerkliğini esas alsada toplumsal bağlamı sınırlı ele alan bir model sunar. Bu karşılaştırmaya ilişkin detaylar Tablo 9 da sunulmuştur.

Tablo 9. Broadacre City Modeli ile Günümüz Planlama Yaklaşımlarının Kullanıcı Odaklılık Açısından Karşılaştırılması

Kriter	Broadacre City Yaklaşımı	Günümüz Planlamasıyla İlişkisi
Mülkiyet yapısı	Birey temelli özel mülkiyet; her bireyin kendi parseli	Toplum temelli ortak mülkiyet, kooperatif yapılar
Katılım	Katılım öngörülmez; model yukarıdan tasarlanmıştır	Katılımcı planlama süreçleri ön planda
Sosyal kapsayıcılık	Toplumsal çeşitlilik ve ortak yaşam alanları zayıf	Kapsayıcı mahalleler ve sosyo-kültürel çeşitlilik vurgusu

SONUÇ

Bu çalışma, kent planlama tarihinde önemli bir yere sahip üç ütopyacı kent modelini olan Ebenezer Howard'ın Garden City'si, Frank Lloyd Wright'ın Broadacre City'si ve Le Corbusier'in Ville Radieuse'unu kavramsal ve karşılaştırmalı olarak incelemektedir. Her bir model mekansal yapı, sürdürülebilirlik ve kullanıcı odaklılık açısından değerlendirilmiştir.

Her ne kadar bu üç model farklı dönemlerde ve koşullarda ortaya çıkmış olsa da ortak noktaları kenti ideal bir biçimde yeniden kurma çabasıdır. Bu yönüyle çalışma, kent planlamanın sadece teknik bir mesele değil, aynı zamanda toplumsal ve düşünsel bir süreç olduğunu vurgulamaktadır.

Howard'ın Garden City modeli, doğa-kent dengesi, kooperatif mülkiyet ve sınırlı büyüme ilkeleriyle çağdaş “kompakt kent” ve “ekolojik koridor” yaklaşımlarının öncülü olarak değerlendirilebilir. Nitekim İngiltere’de Letchworth ve Welwyn gibi uygulamalar bu modeli doğrudan somutlaştırırken; İsveç’teki Hammarby Sjöstad gibi projeler, sürdürülebilir çevre planlaması açısından bu yaklaşımı çağdaşlaştırarak hayata geçirmiştir (Ward, 1992; Beatley, 2011).

Broadacre City modeli, birey merkezli mülkiyet anlayışı, düşük yoğunluklu yapılaşma ve otomobil temelli ulaşım sistemiyle Amerikan banliyöleşmesinin önünü açmıştır. Özellikle 20. yüzyıl ortası ABD kentleşmesi ve deneysel Arcosanti yerleşimi gibi uygulamalar, Wright'ın merkezless kent vizyonunun mekansal yansımaları olarak değerlendirilebilir (Fishman, 1977).

Le Corbusier'in Ville Radieuse modeli ise modernist kent planlama anlayışına yüksek düzeyde organizasyon ve teknik rasyonalite kazandırmıştır. Brasilia ve Chandigarh kentleri bu modelin mekansal ilkelerinin doğrudan uygulandığı örneklerdir. Bununla birlikte, Paris banliyölerindeki bazı kentsel dönüşüm projeleri de Le Corbusier'in yukarıdan aşağıya planlama anlayışını günümüz bağlamında yeniden üretmektedir (Prakash, 2002; Holston, 1989; Benevolo, 1996b).

Söz konusu üç modelin mekansal organizasyon, sürdürülebilirlik ve kullanıcı odaklılık kriterleri bağlamında sundukları yaklaşımlar, Tablo 10 ‘da özetlenmiştir. Bu karşılaştırma, modellerin güçlü ve zayıf yönlerini görsel olarak değerlendirmeye imkan tanımaktadır.

Tablo 10. Ütopyacı Kent Modellerinin Planlama İlkeleri Açısından Karşılaştırılması

Kriter	Garden City (Howard)	Broadacre City (Wright)	Ville Radieuse (Le Corbusier)
Mekansal Organizasyon	Merkez-çevre dengesi, sınırlı büyüme, karma kullanım	Yatay yayılma, bireysel mülkiyet, merkezless yapı	Fonksiyonel alan ayrımı, yüksek yoğunluk, dikey organizasyon
Sürdürülebilirlik	Yeşil kuşak, kooperatif tarım, yerel üretim	Doğaya saygı hedeflenmiş ama otomobil bağımlılığı yüksek	Yeşil alan entegrasyonu var, ancak otomobil temelli
Kullanıcı Odaklılık	Topluluk merkezli, katılımcı, sosyal etkileşimi yüksek	Birey odaklı, sosyo-kültürel etkileşim zayıf	Yukarıdan planlama, standartlaşma, düşük kullanıcı çeşitliliği

Karşılaştırmalı analiz, bu modellerin yalnızca biçimsel değil, aynı zamanda ideolojik olarak da çağdaş planlama yaklaşımlarıyla nasıl bir ilişki içinde olduğunu ortaya koymaktadır. Kent kime aittir, nasıl yaşanmalıdır ve neye göre tasarlanmalıdır gibi temel sorulara verilen farklı yanıtlar, bugün *adil kent*, *kapsayıcı kent* ve *sağlıklı kent* tartışmalarıyla yeniden biçimlenmektedir.

Sonuç olarak, ütopyacı kent modelleri, sadece geçmişin hayali tasarımları değil; günümüz planlama krizlerine dair tarihsel referanslar ve kuramsal pusulalar sunan kaynaklardır. Bu çalışma, tarihsel modellerin durum değerlendirmesi aracılığıyla, çağdaş planlama düşüncesine teorik bir derinlik ve yeniden düşünme zemini sağlamayı amaçlamıştır.

KAYNAKÇA

- Batty, M. (2013). *The new science of cities*. MIT Press.
- Beatley, T. (2011). *Biophilic cities: Integrating nature into urban design and planning*. Island Press.
- Beatley, T. (2012). *Green cities of Europe: Global lessons on green urbanism*. Island Press.
- Benevolo, L. (1996a). *The history of the city*. MIT Press.
- Benevolo, L. (1996b). *The origins of modern town planning*. MIT Press.
- Campbell, S. (1996). *Green cities, growing cities, just cities? Urban planning and the contradictions of sustainable development*. *Journal of the American Planning Association*, 62(3), 296–312. <https://doi.org/10.1080/01944369608975696>
- Carmona, M. (2019). Place value: Place quality and its impact on health, social, economic and environmental outcomes. *Journal of Urban Design*, 24(1), 1–48. <https://doi.org/10.1080/13574809.2018.1472523>
- Carmona, M., Heath, T., Oc, T., & Tiesdell, S. (2010). *Public places, urban spaces: The dimensions of urban design (2nd ed.)*. Routledge.
- Fainstein, S. S. (2010). *The just city*. Cornell University Press.
- Fishman, R. (1977). *Urban utopias in the twentieth century: Ebenezer Howard, Frank Lloyd Wright, and Le Corbusier*. Basic Books.
- Gehl, J. (2011). *Cities for people*. Island Press.
- Hall, P. (2002). *Cities of tomorrow: An intellectual history of urban planning and design in the twentieth century (3rd ed.)*. Blackwell Publishing.
- Harvey, D. (2000). *Spaces of hope*. University of California Press.
- Holston, J. (1989). *The modernist city: An anthropological critique of Brasilia*. University of Chicago Press.
- Howard, E. (1902). *Garden cities of to-morrow*. Swan Sonnenschein & Co.
- Jenks, M., & Dempsey, N. (2005). *Future forms and design for sustainable cities*. Architectural Press.
- Le Corbusier. (1923). *Toward an architecture (Vers une architecture)*. Dover Publications.
- Le Corbusier. (1929). *The radiant city (La Ville Radieuse)*. Faber and Faber.
- Lefebvre, H. (1991). *The production of space*. Blackwell.
- Levine, N. (1996). *The architecture of Frank Lloyd Wright*. Princeton University Press.
- Lynch, K. (1960). *The image of the city*. MIT Press.
- Madanipour, A. (1996). *Design of urban space: An inquiry into a socio-spatial process*. Wiley.
- Newman, P., & Jennings, I. (2008). *Cities as sustainable ecosystems: Principles and practices*. Island Press.
- Patton, M. Q. (2002). *Qualitative research and evaluation methods (3rd ed.)*. Sage Publications.
- Prakash, V. (2002). *Chandigarh's Le Corbusier: The struggle for modernity in postcolonial India*. University of Washington Press.
- Scott, J. C. (1998). *Seeing like a state: How certain schemes to improve the human condition have failed*. Yale University Press.
- Ward, S. V. (1992). *The garden city: Past, present and future*. E & FN Spon.
- Wheeler, S. M., & Beatley, T. (2004). *The sustainable urban development reader*. Routledge.
- Wright, F. L. (1932). *The disappearing city*. William Farquhar Payson
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2022). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri (13. baskı)*. Seçkin Yayıncılık.

